

СТРАЖИЛОВО

Власник и уредник

ЈОВАН ГРЧИЋ

У Новом Саду, 10 Јануара 1893.

ПЕСНИШТВО

С Р Ц У

Вратила те натраг мени
 Као дете расплакано,
 Кô испијен пехар вина,
 Срце моје, љута рано!
 Убила ти веру тврду,
 Зрак у ноћи нема бола
 Учила те, да су жеље
 Над и љубав варка гола —
 Са путева за сновима
 Ти се враћаш куту својој,
 У дубини суза твојих
 Видим где те јади ломе
 А ја шта ћу? Руке ширим,
 Примам те у празне груди,
 Царуј мноме кô и до сад,
 Ако можеш мудро буди.

27 XII 1892

Пред тобом будућност пуца,
 Магле крију даљне путе,
 Слутим да ће опет бити
 Љутих рана, борбе љуте.
 Ал' кад вриснеш на попришту,
 Где ти муња смрћу прети,
 Пови главу, ал' остани
 Као борје на врлети.
 Мрзи, љуби, невај, плачи,
 То ти је и прошлост била,
 Кршила те мржња, туга,
 Ал те није саломила.
 Уздигни се, као орô,
 Кад до њега хајка стиже,
 Што с презором земљу гледа
 Па се гордо небу диже. . . .

Ленскиј

Њ О Ј

Имали смо танак кончић
 Од љубави и од наде,
 Један крај у мене беше,
 Други теби удес даде.

Сретни бесмо и ја и ти
 Са судбина скромна дара,
 Чувасмо га, да му не би
 Десило се каква квара.

Ал где, конач прекиде се
 Крај толике бриге моје,
 Па реци ми, ко ли га је
 Преклинуо од нас двоје?

С боним срцем гледам конач,
 Љубав нашу покидану,
 Помрчало сунце среће,
 Што нам зађе, тек што свану.

Ипанов

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

УТЕХА У СУЗАМА

(Гете)

Та, за што си тако сетан, тужан?
Свуд је срећа — што не би уживо?
А теби се види по очима,
Да си плако и сузе проливо.

„Ако сам ја на само и плако,
То су само моје муке биле
А сузе су тако слатко текле,
Да су мени јаде ублажиле.“

Али ми смо твоји пријатељи —
Загрли нас, на нам јаде кажи!
И, ако си што год изгубио,
Повери се на нам све некажи!

„Ви лармате а и не слутите,
Шта ја патим од туге и јада.
Ах, ништа ја изгубио писам
Него писам ни имо никада.“

20/IV 1889.

Е, онда се осмели и падај —
Та, по теби још млада крв тече!
У твојој добу има доста моћи
Да се успе, постигне и стече.

„Ах, никад ја то постићи не ћу —
Далеко је то, далеко за ме
На с висине дивним сјајем блиста
Као звезда у сред ноћне таме.“

Али ко јоште за звездама тежи?
Свак се диви њиху сјају само —
А тог сјаја сваке ведре ноћи
Сви можемо да се нагледамо.

„И ја, каткад, весело погледам,
И за мене лених дана има —
Али ноћу морам сузе лити,
Док их траје у мојим очима!“

Вл. М. Јовановић.

ПОШЉЕДЊИ БУРИЋ

Приповијетка с Приморја

(Наставак)

II.

У ствари, вигањскоме „каштилу“ пристојаше тај назив таман онако, као што младом Бурићу пристојаше титула коптовска, а слуги Перкону назив дворнички. Можда је о трагу неколико стољећа на том мјесту и био какав утврђени господски дворац, јали какав тврдо озидани манастир, који се земапом дјеломце срушио, а дјеломце према потребама новијех становника преудесио; али ово, што се данас од њега још помиче, биће свашто прије, по прави „каштио“, наиме стари утврђени замак, као што их се по Далмацији неколико из средњег вијека сачувало. Истинабог, здање је то морало некад бити јако и големо, ал' је данас већ дијелом порушено, а у ономе, што се још право држи, не налазиш ама баш ни трага каквим оперваженим кулама, јал' узвијањим мостовима. Од старинске је зграде мало што преостало: при уласку у двориште грдна капија са племенскијем грбом, ваљда

домаћијем грбом кошта Бурића; унутра, величанствено двориште, којему се у дну бијели предње крило старинске зграде, мал' те не из темеља преграђено и за нове потребе удешено; то се предње крило — сада већ самостална зграда — сучељава стражњим дијелом старога здања, које друго није до ли сушта развалина, којој се трагови развлаче и губе у сусједну шуму. Ова се пак пропела преко једне главнице и допире до противне стране, гдје је нукло „поље“, остатак негдашњег спахилука. То вам је, у ошће говорећи, вигањски „каштио“.

Што се тиче саме унутрашњости обновљене ластавице, она се бо' зна не одликује никаквом знаменитошћу. При земљи, пространа трпезарија са нешто трагова од слика по старинскијем сводовима, раздијеленим на кришке; биће да су то били радови каква вриједна мајстора, на их нови власници, у преграђивању, поштеде. На првом и другом кату (више их управ и

пема) неколико одаја са прилично модерним намјештајем; у једној је циглој дворани извјешено неколико емагутијех слика на платну, и, над полицом једном, испрекрштано неколико средовјечних мачева и зарђалих копаља. Ту собу, ма да је у њој давно понестало књига, називљу и данас, по старом обичају, библиотеком. Еле, кад све у рачун узмеш, излази да је чувени каштио чувенијех конта Бурића обичан љетниковац, каквијех ћеш у Приморју око сваке овеће вароши наћи. Али опет, треба признати: оно, у чем је вигашки каштио од осталих приморских љетниковаца одвојено, и што је вриједно да се спомене, то је стојетна, дивно засађена башта за кућом и пространо двориште преда њом. За човјека, коме душа чезне за науком, или кога љубавно страдање нагони да тражи смирено благо самоће, трудно би било подеснијег прибојежишта замислити.

Шјор Франето не бијаше, додуше, особито занесен за науком; а што се љубавнијех главобоља тиче, он за њих још никако не знађаше. Створен за море и мору од ране младости посвећен, бијаше момак превалио двадесету годину живота свога, не знајући готово ништа о свијету и његовијем напастима, не познајући другијех страсти и олуја, сјем оних, с којијем бјеше навикао да се бори по морској пучини. Жена му не бијаше друкчије позната, но као убава играчка, с којом поморац на суву своје кратке часе одмора разгаљује. У коју га год страну свијета море нанијело, знађаше он врло добро, е ће наћи свуда цуру готову да му своје пољупце уз готов новац уступн, бијаше ли само вољан да их потражи: била то сада каква туниска црница или француска *cocotte*, шпанолска *cigarera* или енглеска *flower-girl*, он не знађаше да међу њима прави разлике. Женској би глави приступао, као што шћаше приступити готову доручку, јал' партији карамбола. Није он томе крив био: таква га бијаху створиле прилике. Њему ни на крај памети не могаше пасти, да женску главу са неког вишег становишта промотри, да жени у друштву неку вишу, тежалнију улогу намијени.

Па опет, није тај момак био какав раз-

очарани бекрија, нити га какви непријатни доживљаји бијаху прије времена у скептицизам бацили. Не, и он имађаше својих идејала, али се за час ти идејали у њега свађаху на то, да се што прије дочена поуздана брода, којим ће сâм владати и у најдаљим крајевима мора бродити. На добру једрењаку, окружен одабраном китом својијех примораца, мишљаше он, е би кадар био у најкраће вријеме поновити најсмјелије подвиге капетана Кука и Кристофа Колумба.

На жалост, ма да бијаше с најбољим успјехом положио капетански испит и свршио прописану поморску вјецбу, не могаше још никако да се намјери на „принципала“, који ће му повјерити заповијед овећег брода. Да се прими капетанства на омањем броду, то му не могаше поднијети образ: та он бијаше спреман за далеко бродјење, он бијаше капетан „де лонго корсо“, па шта би рекао свијет, шта би рекли другови, кад би чули, е се капетан Франето Бурић примио да заповиједа којекакву „шкунину“, која ће преносити земљено посуђе из Трета у Бар? Не, то не могаше никако бити; њега срце за великијем идејалима теглијаше!

Међутим, да би се отео досадној чами маловарошког живота, провођаше он што више могаше времена у овом љетниковцу. Овдје му бијаше, као да је у ближи дотикај с морем ступио и као да је хиљаду миља далеко од онога, што се у граду збива, те не осјеђаше никако дуга времена у самоћи својој. Он овдје уживаше потпуну слободу, па јој се радоваше као какав нови Робинсон од двадесет и три године. У јутру би се дигао зором, ижљегао на обалу, па гледао како се рађа сунце; загим би скочио у чун и отишао истезати мреже, јал' дизати врше, како би кад што у вече бацио; по том би доручковао, узео какав Жил-Вернов роман и читао, или би се дао у шуму и цртао; остало вријеме тумарао би по околици, бијући дрозге и грмуше. И то га све тако угодно занимаше, да му се то некад чинјаше као дјетински сан, што га у зрелим годинама снијева.

Ал' од свега тога опет га највећма забављаше рибање. У том послу бијаше

му Миш, што по ријеч, десна рука. Кад би се чамац обиластијем ловом кући враћао, што год у селу бијаше дјечурлије, све се то иekuи на обалу. Перкан одмах дотрчи кошарицом, те ако су мреже, започне смјеста отплећање љускавих сужања; дивота је онда гледати пузаве јегуље, црна хрбата и бјелушаста дроба, што се увијају као гује на жерави: рујне трље, што се дрхтавим шкргама узалуд муче да се свог житког елемента још једаред насрчу; свијетле зубаче, укочена репа, што још дакћу, али се очито са животом боре и грозничаво оскачу. Ако ли су пак врше, а Миш их просто истресе на жало, и онда се на врелој пржини стану копрати сребренкасти циполи, модрушасте букве, грбави гламочи и ситне гере.

И док се дјеца надмећу, који ће кога надвикати, а Миш своју дојакошњу скачибраћу попријеко гледа, као да су му вечеру изјела, дотле шјор Франето изабере себи неколико крунијих глава, толико их од прилике пошаље мајци у град, а остало раздијели својим млађаним пријатељима, који напуне њедра, па се разићу куд који, весело лармајући и благосивљући младог даривача.

(Наставиће се)

Одраслија чељад, која би у тај мах пред својијем кућама, ил' у њивама што радила, застајала би обично, па кришом мотрила тог младог варошлију, црне брадице и гарава лица, који се тако радо са простадијом устављаше и са сваким повјерљиво ћаскаше, као да бјеше збиља и сџм тежак, а не кућић господскога рода и кољена.

Особито им се свиђаше она његова простота у одијевању, којом се од осталијех варошкијех младића одликоваше. На њему ни трага од каквијех рукавица, укочених огрлица, или смагнутијех наочари. За црни, високи клобук, што господа по граду носе, не хођаше ни да чује. И љети и зими ношаше увијек мек, сиви клобук голема обода, под којијем се његово преплануто лице још живље истицало; гледајућ га у лице, хођаше човјек рећи: „то је згољни Марокинац“; а кад би у кога своје крушне црне очи удиро, тај би морао смјеста да своје на земљу обори, као да га је ко иглицом у њих такао.

— Хвала богу, вељаху сеоске цуре, не би нико вјеровао, да га је варошкиња родила, но би сваки жив рекао, е је у сеоској колиби одрастао!

Марно Цар

МАТИ ИВАНА ТУРГЕЊЕВА

По мемоарима њезине поћерке написао Мишел Делин

С француског прево Д. Јеврић

(Наставак)

III.

Како је госпођа Тургењевљева проводила свој удивички живот — Француски језик у Сласкојем селу — Собарица Агата — Патње Ивана Тургењева

Живот госпође Тургењевљеве био је најтачније уређен. Свему је време било одређено. И сами полубови, које је она сама ранила, знали су час, кад им је ваљало долетети на рану.

Имала је у кући од прилике четрдесет слугу, а осим тога много дечака, који стајаху на вратима, да разнесу заповести своје госпође.

Собарица, која је њу послуживала, звала се „Kammerfräulein“. Сви послужници морали су знати читати и писати.

Млада једна служавка учила је са мном

француски. Госпођа Тургењевљева читала је романе само на том језику. Радо се позивала на њих. Млада девојка морала је преписивати сва места, која је госпођа подвукла. Руски се говорило само са послужницима. Ми, чланови породице, обично смо француски говорили, читали, писали, мислили, па чак и Богу се молили.

Како отворим очи, ја започнем дан овом молитвом на француском језику:

„Господе, дај ми крепости да одолим, стрпљења да натим, и постојанства да издржим“.

Осим тога морала сам својој номајци — свако јутро на глас читати по једну главу из светог писма.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB

Француски језик био је код нас у толикој части, да сам и на исповести пре причешћа читала молитве на француском језику.

Госпођа Тургењевљева није била нежна мати. Не само да је тукла своје слуге, него је шибала и своје рођене синове.

Иван Тургењев сам приповеда: „Шибали су ме ни за шта, скоро сваки дан. Један пут ме неко оптужи матери за неку кривицу, коју ја нисам учинио. Није дала себи ни толико труда, да ме испита, него ме стаде одмах шибати, својом сопственом руком. Бадава сам је питао за узрок тој казни. Она ми је одговарала тиме, што ме је непрестано шибала.

Кад сам јој сутра дан рекао, да ја никако не знам, за што сам био бијен, она ме стаде на ново воштити, говорећи, да ћу сваки дан бити бијен, докле год не признам своје кривице.

Тада ме обузе такав страх, да сам одлучио да побегнем у свет.

Те ноћи устадох, обукох се те шицајући по мраку дођох у ходник. Не знађах куда ћу, знађах само толико, да дуже не могу остати у овој кући, да морам ма куд бегати, где ме не би могли никада паћи. Као крадљивац пођох на претима даље, кад на један пут стадох, сав укочен од страха. Опасио сам свећу; неко је долазио мени у сусрет.

Срећом беше то мој стари учитељ, који ме узе за руку, чудећи се, да ме је у то време овде затекао, па ме стаде испитивати.

— Хоћу да бежим далеко одавде, рекох му кроз плач.

— Да бежите одавде?... Куда?

— Куд ме очи воде.

— За што?

— Што ме сваки дан шобају, а не знам шта сам скривио.

— Не знате, за што вас казне?

— Купем вам се, да не знам.

Добри старац ме пољуби, одведе ме натраг у моју собу, и обећа ми, да ме више не ће нико тући.

Сутра дан оде мојој матери, и мора да ју је убедно, јер ме онај дан нису воштили.

Што се тиче мога оца, он ме никада није узимао у обрану; напротив је држао, да сам заслужио шибје. Кад сам у вече долазио са сузним очима, да га пољубим у руку, он би ме корео:

— Но! Ти си ми леп дечко! Тако млад па тако неваљао!

Ове би ме речи већма застрашиле, него и саме шибје, што сам их извукао. Целу сам ноћ мислио на то, а нисам се могао сетити, какво сам зло учинио.

IV.

Прва дела Ивана Тургењева — Мисли госпође Тургењевљеве о госпођи Вјардотовој

Године 1841. поврати се Иван Тургењев из иностранства, и дође у лето исте године у Спаскоје. Донесе собом своје прво дело „Параша“.

Једва да смо и мислили на то делце, које он донесе у материну собу; па не верујем, да смо о њему и говорили. Сећам се само једне изреке, којој смо се зачудили, а та је, да се у добрим и отменим кућама не пије квас. Од тога дана нестаде кваса у нашој кући, на велику жалост моје добре учитељице, која га је веома радо пила.

Иван Тургењев је врло добро познавао нарав своје матере, па није хтео пред њом никада отворено да искаже своје мишљење. Знао је да би то њу разјарило, премда је она пред њим са свим друга била. Хладноћа међу матером и сином настала је много касније. Но да право кажем, то и не беше хладноћа. Он се просто ње клонио. Увидео је, да је борба постала немогућа, а могла је само довести до немилых последица. А да буде немаран посматрач свега онога, што се збива у материној кући, то би задавало његову милостивом срцу великих мука.

Сећам се да смо једном сви били на балкону. Са Иваном беше и његова куја Дјјана. Иван је био врло расположен и говорио је о литератури. На један пут скочи, и стаде брзим корацима ходити по балкону.

— Ох Боже, рече љутито; за што немам Пушкинова ума? Та он би могао сневати и нашег управитеља. Да, да! То је ум... А ја?... Могао бих се заклети, да никада свога века не ћу ништа написати, што би ијоле вредило!

— А ја опет, рече мати скоро љутито, не могу да појмим, од куда ти дође та мисао, да постанеш књижевник?... Је ли то за племића? Сам признајеш, да не ћеш бити као Пушкин... Хајде де, још писати у стиховима, али бити књижевник... књижевник! Знаш ли ти, шта је књижевник?... Ја ћу ти рећи... Књижевник... то ти је, то ти је... Како да ти кажем?... Но, брља по артији за повце... Племић треба да

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

служи цара, да задобије у војсци лепо име, а не да брља по артији.

Та и ко чита руске књиге? Заиста, Иване, веруј ми, ступи у војску, па ћеш брзо добити степен... а после, да се ожениш.

— Ја да се женим, мати? рече Иван Тургеев на прену у смеј... Никада! Немојте на то ни мислити... Пре ће црква у Спаскоје пошрати трепак, него што ћу се ја оженити.

Ја се не могах уздржати, да се не насмејем.

— Како се усуђујеш, смејати се, кад говори којекакве будалаштине? Љутила се она. Што говориш пред дететом којекакве глупости? окрену се Ивану.

— Али, мати, ја не појмим, за што с таквим презрењем говориш о књижевницима. Та некада сте ви сви били запесени за Пушкином... Па Жуковски!... Ти си га сама некада волела и поштовала.

— Жуковски?... То је пита друго... Ти заборављаш, да је он био на двору...

Једног дана читала је Гогољеве „Мртве Душе“.

— Ох! Ала је то глупо! рече... Право да кажем, ја нисам никада читала што гадније и непристојније.

Те исте зиме дође Лист у Москву. Госпођа Тургејевљева, која је ретко излазила, хтеде да чује тог славног композитора и уметника. Њезин син Иван пратио ју је. Стенице, које су водиле у дворану, где се давао концерт, беху врло високе, а слуге беху заборавиле понети насловачу на кајнише, на којој су обично послали госпођу.

Ноге Варваре Петровне биле су већ отечене, те се није могла по степеницама да пошне горе. Из очију јој стадоше севати муње.

— Мати, рече Иван Тургејев, ја ћу те на рукама узнети.

Па, и не чекајући да она пристане, подиже је као мало дете, однесе је по степеницама, па је пусти на улазу у дворану.

Неки су изјавили своје саучеље, а многи су честитали госпођи Тургејевљевој на тако нежну и најљубу сину.

Могло се мислити, да је била усхићена, јер није грдила слуге, што су заборавили столицу.

Госпођа Вјардотова дође у Москву године 1846 мало пре по што је отишао Иван Сергијевић. Дала је један концерт.

Госпођа Тургејевљева знала је већ за од-

ношај свога сина са породицом Вјардотовом и није га никако одобравала. Па ипак се одлучи, да чује ту славну певачицу.

То је било пред по дне. Кад се повратила са концерта, била је веома незадовољна, што Иван није дошао на ручак. Целог ручка била је надурена, није ни речи проговорила. При свршетку ручка жестоко лупи ножем о сто, па, као да сама са собом говори, повика:

— Па ипак морам признати, да та проклета Циганка врло дивно пева.

V.

Роб-лекар — Узалудан труд Ивана Тургејева, да га ослободи — Или да излечи, или у Сибирију

Већ сам споменула нашег лекара Порфирија Карташева. Вредно је да приповедим нешто из његова живота, јер то карактерише оно време, у којем је живео.

Кад је Иван Тургејев први пут отишао у Берлин, да настави своју науку, ишао је с њим и Порфирије Карташев, као његов собар. Од то доба био је његов одношај према господару врло ердачан. Често су их виђали заједно у пријатељском разговору, и нико се није томе чудно, јер су сви познавали Порфирија као честита човека. Једина госпођа Тургејевљева сматрала га је као роба.

Порфирије Карташев научио је на Берлинском свенаучишту немачки, и свршио је онде медицину. Његово знање било је врло темељно, тако, да су га и најбољи лекари питали за савет.

У целој околини, где смо ми становали, беше на велику гласу, пак су наши суседи често слали кола по њега; али на жалост као роб није смео ићи болесницима без дозволе његове госпође.

Иван Сергијевић преклињао је матер, да ослободи свога лекара; но она не хтеде о томе ни да чује. На сваку поновљену молбу свога сина одговарала је, да са Порфиријем врло добро поступа, да она њега од свију робова највећма одикује, да му је дозвољено, да једе од оних јела, што су остала иза његових господара, да она њему четир пута више плаћа, него другим слугама.

— То је све лепо, одговори Иван Тургејев, али скини му јарам. Веруј ми, да ће, док је жив, остати код тебе. Поврати му ту самосвест, да је човек, а не роб; а то ти можеш.

Но све Иванове молбе беху узалудне и Пор-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB

Фрије Карташев ослободи се тек после смрти госпође Тургењевљево.

Наш лекар беше висок, широких плећа, лица мало рапава, а на лицу му беше изражена доброта; мале, црне очи беху пуне духа и благодости.

Мати је за њ говорила да је „успавана добродушност“, и била је свагда умерена, кад је он код куће. Кад год би напала на њу каква живчана криза, он би јој говорио: Умирите се, госпођо!

Како ми се чинише, беше довољно само погледати тога озбиљног, снажног човека, па да се сместа умире и најраздраженији живци.

Један пут имао је Порфирије да издржи жестоку борбу са госпођом Тургењевљевом.

Кад ми је било десет година, надох у жестоку врућину. Мати беше у очајању, Видећи озбиљност моје болести, хтеде да позове и друге лекаре. Порфирије се томе противио.

— Не бојте се, госпођо, рече јој; не зовите никога. Ја сам госпођицу од почетка њезине болести лечио, па ћу је ја и излечити.

Госпођа Тургењевљева погледа га оштро пај му рече:

— Знај, ако је не излечиш, ти ћеш у Сибирију.

Наш се лекар није упуштао те претње. Својом обичном флегмом изиде из материне собе, седе на моју постељу, где је пробавио дан и ноћ, док се није болест на боље окренула. Не показујући ни најмањег задовољства или радости, оном истом мирношћом рече матери:

— Госпођица је сад спасена. Само јој треба још времена, да се са свим опорави.

VI.

Никола Тургењев — Женидба из љубави — Чудновати састанак мајке са упуцадима — „Дете“ од Виктора Ига — Мајкино проклетство

У лето 1845. године отиштује госпођа Тургењевљева у Петроград, да предупреди женидбу свог старијег сина Николе са госпођицом Шварцовом. Није знала, да је он већ одавна венчан.

Но пре, него што пришедедим, тај догађај, треба да речем неколико речи о брату Ивана Тургењева.

У колико Иван Тургењев беше по изгледу Рус, у толико његов брат беше Шлез.

Кад сам читала роман „Цену Ејру“, писам себи могла да представим Рочестера другачије, него са обликом Николе Тургењева.

Оба су брата живела у најлепшој љубави. У карактеру веома су се разликовали.

Иван Тургењев одликовао се веселом нарави, без икакве горчине; Никола, на против, беше подругљив, па ма да не беше зао човек, његова шала је имала нечег заједљива, што је вређало.

Иван Тургењев тражио је људе, да им учини добра; Никола пак притицао је другима у помоћ, кад му се прилика дала.

Говор Ивана Тургењева не беше потпуно тачан; он је шушкетао, и чинило се, као да тражи изразе; али се ватрено изражавао, а свака му је реч показивала доброту. Глас му беше мек и симпатичан, а кад се љутио, глас му беше више оштар, него опор. Ко га је само један пут чуо, није му никада заборавио гласа.

Говор Николе Тургењева беше китњаст, глас снажан. Писам никада никога чула, да је тако тачно говорио толике језике.

Ми смо се сви чудили, како се лако у сликама изражавао; па кад би свршио какву приповетку, сви смо га још молили да настави.

Мати је више пута говорила:

— Ја сам се при крштењу својих синова преварила. Требало би, да је Николи име Јован, јер је он прави Јован Златоусти.

То је тај Никола, кога она хтеде да присили, да се одрече љубави, која је више година трајала. Она је почела била тим, што му је одузела средства за живот, те је млади човек морао давати другима часове, да би се могао издржавати.

Госпођа Тургењевљева је себи ласкала, да ће се он покорити. Налазим у њезину албуму ово записано:

„Мом сину Николи.

„Драго дете! О теби се проноси глас, који ме јако боли. Ти си се предао грешној наклоности. Драги сине! Не ослањај се на обећања, која страсти пружају; страсти нестаје, а с њом и заклетве. Ако још има времена, а ти се отреси слабости, која те може упропастити. Ја не могу више да те познам, тебе, који си тако разуман, и који познајеш дужности према друштву и према твојој сталежу.“

У Петрограду је госпођа Тургењевљева чула, да њезин син има деце. Изрази жељу да их види, али их није позвала себи у кућу. Захтевала је да их проведу испред њених врозора. На тако је и било.

Кроз прозор гледала их је на лоршон, те је само оназила, да је најстарије налику на свога

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

оца, кад је био мали. И то беше све, што је никада рекла о својој унучади.

Непрестано је говорила, да је Николин брак незаконит; па да би га наговорила, да прекине ту свезу, нудила му је, да управља њеним добрима у Спаскојем селу; и обећавала му златна брда.

Никола је ту понуду одбио, изјављујући одлучно, да он не може оставити своје породице.

На послетку, 1849 године, саизволи она на тај брак. То беше у онај мах, кад је ужасна неерећа снашла ту породицу. За једну зиму умре све троје деце.

Једнога дана, дуго после тога, била сам код Николе Тургејева. Била сам тада већ удата. Ја му стадох казивати за своју стрешњу за моју ћерку, за коју сам мислила, да ћу је изгубити. Он устаде, прочита ми „Дете“ од Виктора Иго, а кад дође на последњу строфу:

„Спаси ме, Господи, сачувај све, које љубим, браћу, ероднике, пријатеље, па и непријатеље. Да никад не видим лета без шарнога цвећа, гавез без тига, кошницу без пчела, и кућу без деце“.

Стаде горко плакати.

Кад се умирио, рече ми:

— Рекао би човек, да је моју децу отерала у гроб клетва моје матере.

Ове ме речи подсетише на приказ, кад су децје слике дошле.

При повратку из Петрограда госпођи Тургејељевој дође у главу та чудна мисао, да ниште од Николе слике његове деце. Никола је у тој њезној жељи видео почетак повратка материне љубави, те се пожури, да ту жељу испуни.

Једног дана донесе Пољаков с поште малу кутију.

— Отвори брзо! заповеди мати.

Пољаков послуша, извади из кутије неколико листића, којима слике беху покривене; али пре него што је извадио први оквир, она му рече:

— Дај овамо ту кутију!

Кад је кутија била на столу, она му заповеди:

— Одлази, па затвори врата.

Ја сам са Агатом била у побочној соби. Нас две заустависмо дисање.

Из њезиних првих речи, кад се пробуди, закључивале смо, какав ће бити дан. Овај мах

све је предсказивало буру, па смо се спремале, да је издржимо.

После неколико часова чусмо, како нешто дупну о земљу. Она викну Пољакова и рече му: — Скупи то... али пази, да ни трага не остане на велењу.

По том, показујући на кутију, заповед:

— Баци то.

Те исте зиме помреше оно троје деце.

VII.

Неми „Муму“-ов јунак — Како га је Тургејев познао — Измишљотина и истина

Ко није читао „Муму-а“? Ко не познаје Герасима, госу томе несу. Приповетка о њима двома, о човеку и живинчету, није измишљотина. Та тужна драма догодила се пред мојим очима.

Лети је мати скоро сваки дан обилазила своја добра. Ја се радо сећам оне поворке од каруца. Напред су ишла материна кола, за њим моја, а са мном су седеле моја учитељица и Агата, после је долазила кибитка са лекарем, за њим кола са рубљем и мојом собарицом, а на послетку кувар са кујном. То путовање трајало је по неки пут читав месец дана.

Госпођа Тургејељева прегледала је своја добра, контролирала је своје управитеље и надзорнике, и сама је продавала своје жито, које се чувало у ограђеним грдним стоговима, поређанима тако, да се могло између њих проћи са коњима, у којима беху упоред упрегнута четир коња.

Кад смо једном тако путовали, зачудисмо се сви, а мати по највећма, кад пред селом Сичевом опазисмо грдна човека, где оре.

Мати заповеди, да кола стану и нареди, да зовну ту грдосију. Али бадава сва вика, он се не миче. Кад на послетку одоше к њему, и ословише га, он одговори мумлањем.

Био је нем и глув.

Староста из овога села рече нам, да је немак времена роб, који, поред све своје мане, не пије; и баш је та његова мана морала навести госпођу Тургејељеву на ту мисао, да немака узме за свог личног послужитеља.

Није јој ни падало на памет, да пита Андрију, да ли му је право, што мења службу. Признајем, да ми сама нисам на то мислила. Тек после, кад сам читала, „Муму“-а, дозводох, да је из прва јако тужио за својим пређашњим животом.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Само је она велика љубав нашег незабо-
рављеног Ивана Тургенјева према пониженима
могла да проникне у дубљину најтајнијих осе-
ћања тога несрећнога човека.

Госпођа Тургенјева поносила се својим
немим голијатом.

Он је увек морао носити црвену памучну
доламу. Зими је имао врло лепу ћурдију, а лети
плаву горњу хаљину.

Цео свет у Москви познавао је немака го-
спође Тургенјева и грдно зелено буре, у
ком је на колима носио воду, у која беше упре-
тнут лен, грошаст зеленко. Сви су му се јављали.

На његовом, према големом телу сарамерно
и великом лицу свагда се виђао доброћудан
осмејак. Имао је изванредну снагу; руке су му
биле тако велике, да сам мислила, кад ме узме
на руке, да сам на колима. Тако ме је један
пут однео у своју собицу под кровом, где сам
први пут видела Муму-а.

Ово мало, бело песанце, са пегама циметове
боје, лежало је на немаковој постељи. Од тога
ме дана Агата често грдила, због парчади леба
и шећера, што сам их сакривала и крадом да-
вала немаку за Муму-а.

Сви смо јако волели то песанце.

Познат је његов трагични крај. Госпођа
Тургенјева заповедила је Андрији, да га ба-
ци у воду, да се удави. Романсијер је само свр-
шетак променио. Он вели, да је његов јунак
оставио своју госпођу; али је у ствари немак,
при свој својој големој тузи за својим Муму-ом,
остао и даље у служби код своје госпође. Ни-
кад више нисмо видели у њега друго које песо.

Пре него што се растанемо са овом заним-
љивом особом, споменула бих још нешто о њему.

Неко, који није зависно од матере, поклони
немаку плаву, вунену доламу. Но он жестоки-
м знацима одбије тај дар. Одмах то јавише госпођи
Тургенјевој.

— Је ли то могуће?!.. Немак није примио
поклона?

Сутра дан, око девет сати, тек што се ма-
ти пробудила, заповеди још из постеље, да јој
доведе немака.

Агата је у чуду стајала.

— Доведите ми немака!

Агата изиде из собе, да уради по заповести
своје госпође.

Одведоше немака најпре у послужитељску
собу, пак онда известеше о том госпођу Турге-
нјеву.

— Казала сам, да га овамо доведете; само
га мало уљудите.

Сад настаде код собарица чудан приказ.
Једно њих дванаест младих девојака стадоше се
окретати око грдоце на сваки час да прену у
смех; једне имађаху у рукама сунђере, друге
убрусе и четке. Док длан о длан, а срећни не-
мак беше преображен. На послетку га умише,
очистеше, очешљаше и намирисаше. Док се то
с њим збивало, он се весело смејао, да се сва
кућа тресла.

Мати ме зовне и рече ми, да јој додам ко-
мад плаве траке; по том даде дозвати Пољакова.

— Донеси десет рубаља! рече му.

Надзорник донесе новце, па онда уведоше
немака.

Од тешких корака овога голијата стаде звека
боца и шоља, што беху у соби. У големој ра-
дости својој стаде се од срца смејати, а смеј
му је налицно на бивољу рику.

Мати се доброћудно смешила. Једном руком
показивала му траку а другом пружала му де-
сет рубаља. Тиме му је казивала, да је то на-
града, што је одбио плаву блузу.

Агата му даде знак, да треба да у руку
пољуби госпођу, те он то врло неспрето, и учини.

Кад хтеде да изиде, пружи прет на госпођу,
а другом се руком поштено лупи по носима, у
знак своје верности и оданости према својој го-
спођи.

Тим јој је опростио смрт свога Муму-а.

(Наставиће се).

ПОУКА

ЛИСНИК ИЛИ ЛИШЊАК

Пдје је земља слаба и мршава, а људи немају какве друге зараде, ту избијају крајцару из блашца или иду у бијели свијет на израду. И баш за то задаје њима благо доста бриге, кад омахну ливаде травом, а због суше омали и сламе и кукурузовине. А куда још нема доста сјенокоша, као н. пр. у Црној Гори — у том „гроздићу гора“, као што је зове владика П. Петровић - Његуш, па и у Лици, туда страда шума, помажући људима извличити марву из зиме.

Вук је забиљежио ријеч *лисник*, а у оној латинском тумачењу вели се: да је то гомила лиснатих храстових грана, које су осушене, те да се њима зими козе хране. Штета, што не знамо, у ком је крају чуо Вук ову ријеч, „Септембра мјесеца сијеку гране дубове (*дуб* је исто што и *храст*) и јасенове те седијевају у стог и ово зову *лишњак*. У зиму ране стоку са овим листом, са сјеном и сламом“.* Љ. П. Ненадовић, писац чувених писама „О Црногорцима“, казује нам о том у њима ово: „Волова и крава врло мало има; тешко их је преко зиме изранити, велика је оскудица у сјемену. По многим мјестима гдје има шуме, сијеку *лиснике* и остављају за зиму, а одмах с прољећа *крешу гране на стока брсти*. Љети чељад по брдима између камења траже и српом жању неку штркљасту траву, која се зове *виш* (вриједно би било разгледати, да ли је „виш“ доиста *Sesleria Ard.*, а и која врста овога рода); и то у сноповима носе кући или на пазар.“

А и у кршној Лици и Крбави мало је боље него ли у Црној Гори, јер с јесени виде се које године по главицама и плећинама гдјекојих горских коса све сами лишњаци (и тамо веле као и у „гроздићу гора“ — *лишњак*). Уза гдјекоје куће, што су под страном, виде се гајеве, па који се од оваких сељака боји *горарине* (глобе због сијечења шуме), сијече лишњаке у своме гају; па не иде у планину

ни по стожину, већ деђе оно скосје око хрестића, који су до под врх окресани. Гдје су *станови* приређени за *зимоване стоке* (испреди што Вук пише уза ријеч „стан“ под бр. 2.) тамо привезу и ове лишњаке као и осталу крму. Прије него стану гране са сухим лишћем давати ситном благу, шкрене их који пут сланом водом, да би слађе обрстило лишће; а не даје се лишњак благу непрестано, већ наизмјенце са каквом другом пићом.

Није ли зима мека и пропузна, па се још отегне, а на измаку је и пића и лишњаци, онда је *брст* једина храна крујном благу. Сјекиру на раме, а репове преда се, па управо у шуму, то се онда зна. А кад тамо измиле оне гладне животиње, требале би да имају предње ноге и врат као у какве жирафе, да узмогну саме дохваћати оне гранчице. За то њихов госа скине хаљину, засуче рукаве, па немилице сијече и огранке и дебла; куд год сјекиром дохвати, задаје шуми љуте ране, а добро зна, да тијем и води отвара врата, да послѣје наглих киша као каква бујица нанесе му свакојакога камења на оно мало добре земље по долинама, дочићима и увалама. Треба се осолити и обути, па и данке поплаћати, — а при том се онда заборавља на све; па још кад му муне кроз главу, да ће ова *зимосијеч* до јесени бити добра за огрјев и за печење шљивовице, онда тек љуто твожђе сијече све само ону пуну шуму, а и право јој и буди, јер она му је и намакла држалицу. Док се овај живи „мал“ (имање) набрсти, има госа када да зађе мало дубље у шуму, па да насијече бреме јалове *четине* (грана јалових) за млад, што је остао код куће.

Докле другдје размишљају о том, како да од дрвених пилотина или ониљака начине какву нову храну мјесто дојакошње крме или пиће, дотле се и код нас као и у Црној Гори испомажу лишњацима и брстом, а том приликом поваљане огранке и читава дрвета прождире огањ, који по ријечима светог писма никад не говори; доста!

* В. М. Г. Медковић, „Живот и обичаји Црногорца“, Нови Сад 1860., стр. 153.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.BNLIB.RS

СЛУЖБЕНО ДОПИСИВАЊЕ ПЛИНИЈА МЛАЂЕГ И ТРАЈАНА

(Из нештаманог дјела: Плиније млађи и његово доба. Сврха првога и почетак другог столећа по Исусу)

(Наставак)

Кад је ступио на пријестоље, нашао је стару, скоро изумрлу аристокрацију, а поред ње нову, коју је недавно створио Веспасијан; нова није имала да намијести у својим полачама лике праједова: консула, говорника и војсковођа, али је ишла за тим да стече оно што јој стари нијесу оставили: како је створена по царској вољи, тако је све и од цара очекивала; од ње није Трајан имао чега да се боји, и дојста никад му није стајала на путу. Стара је имала велику прошлост, и колико је трајало прво столеће, није престајала да се бори против врховне главе државне; први цареви, осим Августа, који је вјешто њом поступао, мало су јој што кад попуштавали — а то им је историја у велике политичке погрешке убиљежила. Трајанову бистром погледу приказао се је начин, како да привуче на своју страну тај немирни елеменат и да га лијечи од обијести и празна поноса: стаде да је гладни, позове је к себи у двор, а сенату, у којему је била и стара и нова аристокрација, поврати, како смо већ видјели, нека стара права, права без особите важности, којима су се онет ти изрођени потомци великих патриција задовољавали. Сенат, ударајући печат на царева одлуке, мислио је да он дојста влада светом; а Трајан, Хадријан и остали добро су пазили, да кроз ту златну оцјејну не провири истина. И сам Плиније кличе од радости, што су томе славноме збору тако лијепи дани настали, па грди Домицијана, који је сазивао сенат да вијећа, хоће ли се умножити број гладнијатора⁷ или да сједи без икаква посла.⁸ Антонини су уз то своја либерална начела и тим на јаву износили, што су радо пред аристокрацијом спомињали старе републиканске дане, кад је племство стајало држави на чело; хвалили су старинске врлине, а сам је Трајан мирно гледао, како је у кући Плинијева пријатеља Капитона изложен кин Брута, Касија и Катона; Марко ће пак Аврелије до тога доћи да кује у звијезде Брута републиканца и да га прогласи изгледом старе римске крепости. Надодамо ли, да су Трајан

и његови наслѣдници помњиво чували да ничим не увриједи тај охоли сталеж, да су с њим као прости грађани опћили, и да су пријатношћу свога характера на мирни начин освајали то непријатељско поље, видјећемо онда на једној страни ту надуту римску аристокрацију, гдје се топи у уживању неких таштих почести, а на другој млада одважна пара, који, забављајући племство празним бригама, привлачује к себи врховну моћ над цијелим свијетом. И ето доброг и простодушног нашег Плинија гдје узноси цара либералца; али тако нијесу пјевале ни провинције ни муниципија.

Кад је с Марком Аврелијем изведена опасна намисао Трајанова и централизовање државне администрације била ствар готова, шта је с тим добило царство? Хадријан је дојста ишао за стопама свога претходника; али већ Антонину доброму и Марку Аврелију задавали су варвари тешких брига на граници и силом су их одвраћали од државних посала; и ето гдје је лежала опасност њихова начела, да се владар мора старати за све. За такав сустав захтијевало се је савршена цара. Јесте то Трајан био; као јавноме човјеку нема му се шта забавити, али у исто доба пита се, је ли се он баш могао скрбити за сваког свог поданика, гдје год био — како се је пред Плинијем некад изразио? То није за цијело могао учинити; а како каже Ј. Ј. Ампер, док је цар гдје ходио с војском, многа се је потреба занемаривала, многи је град одгодио зидање свог купатила или поправу кужна канала.⁹ Залуду је човјек савршен, кад је начело, по којем се влада, рђаво. Након Антонина други су људи ступили на њихово мјесто, људи сад бољи сад гори, људи вјешти у рату, по гдје кад и ваљани у политици; али шта је ту царству помогло? Ништа већ није заустављало његово брзо пропадање. Непознати дивљи народи, страшило ондашњему свијету, непрекидно су нападали на то огромно, измождено тијело; а цареви, у толикој невољи, мало су кад сједили у Риму, а још су се мање бринули за унутрашње ствари. Царство се је срушило због хиљаду узрока; у њих треба да историја уброји и страшно начело свеоцкег централизовања.

⁷ Paneg. 54.

⁸ Epist. VIII. 14.

⁹ J. J. Ampère: l'histoire romaine à Rome. VI.

Кад једном знамо, какве је одношаје Трајан створио међу собом и својим провинцијама, не ћемо се више чудити, што се његов намјесник тако лако на њега обраћа; с пута, којим је цар први ударио, не ће нико више заћи; и њега и њих опила је опејена врховне моћи, а више их не ће ништа растријезнити.

Из самога дописивања међу Плинијем и царем види се, како се је постепено развијала Трајанова намисао. У почетку владар не ће да такне у поједина муниципална устројења, не ће да се уведу опћа правила за сваку администрацију. Плиније му једном доказа, како би сходно било, да закони буду заједнички за Понтус и Витинију; цар му одговори да не може одредити тако што, и да је по његову мишљењу, боље држати се закона, који за тај и тај град ваљају. На исти начин отписао је своме намјеснику, кад га је питао, да изда опћу наредбу, која би се примијенила на кришане.¹⁰ У важнијим питањима, дакле, Трајан се још не умије одлучити да покаже своју врховну вољу, и ако му и прем савијесни Плиније пружа сваки дан прилику да је покаже.

Овдје пак морамо припознати да се је наш писац баш својски заузимао за цареву идеју; па све да и цар није са свим увјерен био о згодности своје политике и о својој властитој способности да је изведе, опет она силна писма, у којима се је његов пријатељ с некадашњим поуздањем обраћао на његову „велику намет“, на његове „сјајне царске врлине“, била су му на пошљетку јасан доказ да је он дојета у стању да наметне своју вољу цијелој држави. С друге стра-

¹⁰ Epist. X. 114, 98.

не пак, ко чита то њихово дописивање, чудиће се, што су оне златне ријечи: „не дирајмо у муниципалне установе“ у потпуну протусловљу са начином, којим су поступали провинцијама. И заиста, кад ваља да дође допуштење из Рима да се покрије канал, да се пренесе гроб; кад треба да царев намјесник одобри градске рачуне, да се брине он за инжењере, да помири распре, да преустроји чак и полицију: ко то чита, питаће, да л' се то не зове имати под својом власти туђу слободу? Веће нам је пак чудо, кад знамо, да је Плиније послат био да уведе опет ред у управу слободних градова,¹¹ (*ad ordinandum statum liberarum civitatum*), те поменуто протусловље овдје нам се још јасније ствара пред очима. Ти су „слободни градови“ у покрајинама били обично проста муниципија, која су припознавала римску област, или опет градови у почетку независни и који су с Римом само у неком савезу стајали. Трајан им бијаше по Плинију поручио, да ће његов легат само да прегледа, како су ствари код њих, а да у њихове повластице не ће нико дирати;¹² али ријечи остале су ријечи; јер и ако је цара мрзјело мијешати се онако у туђе после, а још више у установна питања, имао је за то намјесника, који га је и преко воље на то тјерао. Та знамо ми, како Плиније мисли о положају римскога императора; за њега је владар врховни господар свијета, који располаже бићем и животом свачијим; па ако га позивље да одреди шта се има радити са туђом слободом, то чини, јер је потпуно увјерен да то лежи у царској власти.

(Свршаће се)

¹¹ Epist. VIII. 24.

¹² *Salvis quae habeant privilegiiis.* X. 57.

Јосип Берса.

КЊИЖЕВНОСТ

ПРИЛОЗИ СРПСКОМ РЈЕЧНИКУ

САВРАО по Босни и Херцеговини

Игњат И. Димитрић

(Свршетак)

Радо. Weberknecht (Phalangium orpilio).

Риља. Сваки златан новац, чија се вриједност врзе око десет форината, зове се у Босни „риља“ (од „Lire“?).

Риљина. Ricinusöl.

Рогуша. У варошима реку „чеперак“ а по селима „рогуша“. Мјера за дуљину, која сиже (кад се прети рашире) од палца до првога прста. Kleine Spanne.

Рогонад. Врста биљке. Гласнац.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

ГЕНГА. Лисичја кожа с ногу.

РЕДЕЉ. Врета биљке. Гласинац.

САЛА. Satintuch. Фина одебела сјајна чоха.

САКРЗ. Colophonium.

САКРЗ-МАСТИКА. Најфинија мастика (Mastix-Liqueur).

САМА. Заметена папјевина (песћа поган), у коју међу коже, кад припремају сахтијан. Мостар.

САРГИЈА. Учињена магарећа кожа. — Chagrin?

САУТ-БАСМА. Perkalil.

САЦАК. Das Schlüsselbein.

СВИЈЕТЉАК. Leuchtkäfer. И Вук је записао ову ријеч, али му значи 1) чирак, 2) блијешњак.

СИЧАНОТ. Arsenik.

СКЛЕНКА. Чаша. Херцеговина.

СМЕТЕНИК. Пиротеки Ђилим дуг 2¹/₂ м.

СОМОВ ЗУБ. Од ове врсте Elfenbein-а праве босански ножари и пушкарни коре (корице) за ножеве, виљушке и сличне ствари. Ну то није сомов зуб од морске животиње, која се зове Wallross, дакле Wallrosszahn. Не бих знао за стално казати, како су босанске занатлије дошли до ријечи „сомов“ зуб; ну држим да им је неко непознату ријеч Wallross свео на познатију Wels, те је тако од Wallrosszähne изишло Welszähne = сомови зуби.

СОМУН. Врло мехак хлеб, који се много рјеђе закупа по каплама, те има озго квадратиће.

СОПАЉ. Руна у калани, кроз коју се мјеховима дува.

СРТ. Онај дио лисичје коже, што је испод Ђингафе, дакле са стране на врату.

СТЈЕНЧИЦА. Вода, која у планини под стијеном извире.

СУРМЕЊИЋ. Ова сирава од тврда гвожђа изгледа као и влаченице, само што има ситније рупе.

СУСАМУР. Nörzfell.

СУТАМ. Sesam.

СУТУРИН. Овако зову босански мухамедовци поћешњак. Од Sovereign?

СЕДРА. Dilluvialer Kalktuff. Сарајево.

ТАЛИР. Врло фино сукно, од кога се праве чакшире народнијех одијела. Долази у Босну из Bielitz-а, те има талијер као Fabriksschutzmarke.

ТАРАНА. „Турци веле: тарана је храна а хришћани купуе и сланина.“ У Босни праве тарану од уксисла пшенична тијеста, које метну на сито и притисну, те оно што пропадне добро осуше. У Лици тијесто за тарану сатару и осуше, те онда изгледа као ситно измрвљена

средина из хлеба. Вуку је тарана „eine Art Mehlspeise“ (кад се наине у води свари).

ТИПЕ. Учињена и обојена кожа овчја, коју сарачи узимљу за шарање. (Кад је необојена, зову је „мјешина“).

ТОЗ-ШЕТЕР. Zuckermehl.

ТОКМА-КАЛИН. Ungarisch gegärbtes Leder.

ТОП. Смотак гајтана; у њему може бити 28—34 аршина.

ТРГЛО. Ову справу за хватање куна видио сам први пут на Романији. Она се састоји од двије сохе (са дугијем рашљама), које су у земљу забијене у размаку од три корака. Преко њих је пребачена вршика а преко ове друга, много тежа. Када хоће да тргло загну, онда један крај горње вршике издигну, на шиљком подбоче о доњу; да би шиљак стојао, обје су вршике са стране зарезане. Прије него што тргло загну, натакну на шиљак комад меса. Кад се куна пригне на доњу вршику те стане за месо вући, шиљак се истргне те горња вршика куну поклопи.

ТРОТАН. Овако се зове врло проста врета сира, што се у Босни по варошима продаје; он је нечист, пљеснив те баш ни не мирише најљепше. Док је млад, пролази како тако. Праве га од ситна, или суха а покварена сира, који се иначе не може јести, тај онда ситно стукну, угну у кацу, налију жетицом (слатком сурутком) на исциједе. Неки узимљу сир од метена млијека, који је у сурутци (у цријену, у ком се сирео) три дана стојао, те ушљед тога јако отврднуо. Сир стукну, метну у кацу и посоле тако, да на сваки кат сира дође по шака соли. Касније га преперу.

ТРТ. Гвожђе, што из калане иза маце истече.

ТЕЖЉАЛ. Онај дио у пилани, на који се трутци наваљују, кад се тестерају. У селима под Јахорином планином.

ТЕЉАЦИ. Drahtstifte. (Од тел=Draht.)

ТЕСТЕ. Десет комада (жлица, филцана...)

ТЕМЕРЛИЈА. Sticksäge.

ТЕСТРМАВСАВАЊЕ. Овако зову у Сарајеву посребривање.

ТЕСТРМАВСАТИ. Посребрити.

ЋУВАЛ. Оно, што и мутаб или покровцац.

ЋУПРИЈА. Das Schlüsselbein.

ЋУРЕ. Хрна кожа, широка два аршина, висока аршин а дуга колико се хоће.

ЋУСЕЛЕ. Доста танак обојен домаћи говеђи ледер,

Данцић (у „Rječnik“-у) вели: „мекани турски ђон за ципеле“.

ЋУФТЕР. Пекмез од грозђа.

ЋУТО. Врста духана, што у Херцеговини расте; спада под *Nicotiana rustica* L.

УГАРАК. *Bebrütete Zelle im Bienenkorb*. „Добра година, све сам угарак.“ Бос. Крајина.

УЉЕЗИНЕ. *Meschinleder*. Учињена необојена козја кожа.

УРЕСИЦИ. Врста *Glasperlen*. Наличе на витицу (само су мање) те су написани на уларима.

УРУП. Тако зову у Херцеговини осми дио аршина.

УТ. Мирисаво дрво, којим се код Мухамедоваца мртваца каде. *Aloëholz*.

ФРТАЉУНА. Најпростија врста сукна, што се у Фршке. Кош, којим се рибе хватају.

фабрикама прави. *Schwarzes Soldatentuch*.

ХАЛВА. По Вуку је халва 1.) „eine Mehlspeise (von Weizenmehl, Schmalz und Honig)“. У Босни је праве тако, да пшенично мливо попрже на масти, на томе долију (у води растоњена и уварена) шећера. Даље му је халва „од ораха, која се продаје“. Ову халву зову у Босни бијелом, јер је бијела. За њу уваре (у води) растоњена шећера, метну коријења од сапуњаче (*Sapponaria officinalis*), нишесте (*Stärkemehl*) и ораха, те варе тако дуго, док не отврдне, када се охлади.

ЦЈЕЛИЦА. У Босни каменита со. *Steinsalz*.

ЦОНА. Оно што и жеста.

ЦРНАД. Потрбушина на лисичјој кожи.

ЦРТА. *Zündhölzchen*.

ЧАХИЈЕ. Вук је забиљежио ријеч „џапја“, те јој додао „Eine Art gefüllter Kuchen“. У Сарајеву праве се чахије овако: узме се „паута“ (*Zieser-*

erbse), па се покисели у врућој води, онда се замијеша са мало млива, од тога направи колач а онда остави да неколико времена постоји. После се узме фина млива, метне у њ колач и закуха, тијесто укалуфи а онда по 4—12 комада метне у тешције, у којима се пече. Ну не пеку се одмах, већ стоје неко вријеме. Код тога се мора пазити да се у пећ не би вргли ни раније ни касније, иначе се покваре.

ШАЛА ЈАМА, у којој табаци заганују клак. Мостар. ШАПАН. Види „тротан“.

ШАПУЉА. 1) У Босанској Крајини зову овако мореку со, *Meersalz*. Биће да је постала од ријечи „шап“. А. Лукић спомиње у свом дјелу што изиђе пред окупацију под натписом „Bosnien und Herzegovina“ ову исту ријеч те је тумачи са „Tuzlaer Viehsalz“. — 2.) Са шапом учињена кожа. *Alaungares Leder*.

ШАХИ-МЕРДИЈА. *Ramme*.

ШЕСТАК. Пиротски (па и румелијски) ћилим, који је три аршина дуг. Мухамедовци кажу „ал-тилик“.

ШКЕМБЕ. Код ове ријечи упућује Вук на „бураг“ а за ову опет вели да је („Thier)-Magen“. У Босни је шкембе јело од волујскога (а и брањег) дебела дроба, који се зове „трбуси“. Дроб тај оперу, обаре, остружу, ситно изрежу, сваре у води с пиринчем и томе онда дометну размућенијех јаја, бибера, јаворике или какве друге мирођије.

ШЉИВАРА. *Maikäfer*. Вук је записао ријеч „шљиварка“, која се говори у Славонији.

ШОВРАН. *Drei-Ducatenstück*. Биће да је постала од *Sovereign*.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ

Subotička Danica, bunjevačko-sokački kalendar (sa slikama) za prostu godinu 1893. X god. tecaž. Cijna: 30 novč. U Subotici, iz štamparije dra Dušana Petrovića 1892. 8° стр. 88. — У приликама, у какима је просвета и писменост католика наших у Бачкој, мора се обраћати већа пажња оваким календарима него што бива другда и код сличних књига Ђиршовских. Кад се јадамо на просветне и књижевне прилике ми, који имамо најјачи основац у народној школи и цркви, који сем тога имамо и виших школа па ће и књижевно друштво, како да се назову онда прилике код Буњеваца, који не само да немају ничега тога, него и сама вера и настава војују против језика им

и изродности? А на жалост има још једнако огромних преграда између православних и католика у Бачкој, које не допуштају на узajамност у просвети и књижевности а камо ли нетоветност и јединство. То је прво народно име а још више вера. Занага не би било на одмет нашем језику ни просвети, кад бисмо придобили за просветни савез неких 150 хиљ. Буњеваца и Шокаца, који су махом вредан и имућан народ а за њих је тај савез управо животна питање: бити на' не бити. — Да то просвећено деба деђе, много ће помоћи оваке народне књиге, писане у родољубиву духу, које продиру и до најмањих колиба. За љубав идеалном, родољубивом тону, који веје кроз ову књигу, и који се досле слабо чујаше у Суботици и околини јој, радо ће читалац прогледати кроз прете во где-

ком слабом чланку (и пр. оном о „Дубровнику“) надајући се да ће свака нова година као плод евога родољубивог рада жети што већи одзив а последица тога биће јамачно и пунија садржина књиге. Уз неколико приповетчица (већином преведених) петвучу се нарочито песме познатог песника Миролуба (иза псевдонима као да се крије неки духовник, кад вели у једној песми: „Та гусле сам јаворове узео са олтари“). Има даље неколико научних, историјских и биографских чланака, кратких поука, досетака и напоследку четири женске народне песме, које су варијанте већ познатих нар. песама. Штета што није назначено, уз какав се обичај певају (на пр. 1. са припевом „дељо“) где су записане, и да ли су тачно прибележене. То би било тим потребније, што је народно песничтво буњевачко мало познато. Има и неколико слика (међу њима слика Дубровника, Вашићева „Вила“, Предићева „Сироче на мајчину гробу“). Књига је писана икаквим говором, уз мале изузетке.

T. O.

Die königlichen Nemanjiden. Beiträge zur Kenntniss der ungarisch-serbischen Beziehungen. Von Dr. Moritz Wertner. (Штампано у „Ungarische Revue“. Свеака VIII—IX. стр. 544—598) — Dr. Wertner расправљао је у истом часопису о кнежевима из куће Немањине. Ово је сада други део оне расправе. Писац заслужује сваку хвалу и признање, што је увидео значај српске историје за познавање историје мађарског народа. Искрено жалимо, што писац не зна српски језик, те није могао употребити новије резултате истраживања наших научника; исто тако неупотребљени су остали и извори писани старим српским језиком. Због тога је писац начинио доста погрешака у питањима, која су код нас већ давно на чисто изведена. При свем том пишецу припада захвалност, што је темељно проучио изворе страних књижевности о нашој историји, и што је те изворе згодно употребио. У овој расправи наћи ће и наши историци нова материјала за српску историју.

C.

Смиљевац, велики народни календар (са сликама) за просту годину 1893, која има 365 дана. Уредник и власник Пера Тодоровић. Година друга, Београд 1893. „Смиљевац“ штампарија Пера Тодоровића. Вел. 8а. стр. 160. Цена 1 динар — 50 новчића. — Година 1893. је код нас доста плодна у календарима. Календари, што до сада у нас изиђоше, махом су из Аустро-Угарске и Босне-Херцеговине; „Смиљевац“ је једини, који нам стиже из краљевине Србије. Садржина је у „Смиљевца“ бирана, све саму радови наших најпримотнијих књижевника. На првом је месту чланак „Једног Миротворца“ под натписом „Промислите се... (посвећено родољубима из свију странака)“. Чланак овај одвраћа народ од политике и препоручује му да створи какву културну странку, којој би био задатак, да унесе у народ практично подмиривање свакадашњих потреба, које су куд и камо важније од политике. По самом тону, којим је написан тај чланак, види се, да долази из срца и Бог дао, да наши Шумадинци саслушају те гласе, који су заиста гласи родољуба и „миротворца“. За овим чланком долази „Прва и последња песма Љубомира П. Ненадовића. I. Пролеће. II. Последња песма“ Ове песме пропратно је уредник „Смиљевца“ неколиким речима, у којима вели, да се ове године навршује педесет година, како је пропевао Љ. П. Ненадовић те позива књижевнике и уметнике српске, да прославе што свечаније

Љубину педесету годишњицу. У тим пропратним речима вели уредник „Смиљевца“, да су то „прва и последња песничка“, но није тако, јер и после „последње песме“, штампана је Љ. Ненадовић још лани две песме и то „Под Медведником (48. бр. „Стражилова“) и „Путем ждрале“ (50. бр. „Јавора“). Сем ових Љубиних песама има у „Смиљевцу“ још песама од Бранка, Војислава, Казбулбуца, Милана Немањића, Наталије Ж., † Милутина Пашића, Ва. М. Јовановића и две народне песме. (Ве су ово лепе песме а нарочито Војислављева „Лора-Лаж“ (? Ваљада Лорелаж). Неке од ових песама, као и пр. Војислављева „Лора-Лаж“ и Ва. М. Јовановића „Брачна утеха“ немају места у календару, јер је календар пре свега књига за народ, а наш народ још није дотле дошао у образовању, да би могао наћи лепоте у тих песама и уживати у њима; шта више „Брачна утеха“ може и штетно утиснути на простије читаоце „Смиљевца“. „Брачна утеха“ је, без сумње, врло лепа песма, одликује ју јака сатира, али тек тек, није за календар; устезао би се да је штампана и уредник белотрастичног каквог листа. Поред песама има у „Смиљевцу“ и леп низ приповедака. Налазимо ту Матавуљеву „причицу из црногорског живота“ под натписом „Окајани гринџи“, која је написана већ како може само Матавуљ. Заступљен је и други члан приповедачког триумвирата, Јанко Веселиновић „сликом из прошлости“ под натписом „Стрелац“. Станојло, јунак у овој причи је прави Вилхелм Тел — гађа пушком лулу, заденути за врат рођеном му сину Ивану. Приповетка је особито лепа; како нам је симпатичан мргодни Станојло, како је страшна она краткоћа, кад заповеда Ивану, да му стане на нишан. Кад смо прочитали ову и шоветку, поред тога, што нам се врло допаде, учинила нам се врло познатом. И заиста читали смо већ једаред ту причу и то у ланском „Годишњаку“. И у „Годишњаку“ је исти сијжé, иста имена као и у „Смиљевцу“, само је обрада нешто друкчија. Шта је нагнало Јанка Веселиновића, да нам преради Годишњакова „Нишанцију“ у „Стрелца“, не знамо, али свакојак мислије би нам било, да нам је пружио што оригинално, него што је подгрејао старо. Од приповедака има у „Смиљевцу“ још два прилична рада и то: „Честитка о новој години“ од А. и „Два женска портрета“ од Леле Давичо. И Милићевић је приложио два своја рада, која је читао у седници Књижевне Задруге: „Две слике“ и „Ко се чега боји“. Милићевићеве радови су свакоме познати са похвалне им тенденције; у причи „Две слике“ изнео нам је дивне примере пожртвовања, а у причи „Ко се чега боји“ лепо и слатко нам је испричао своје путовање из Брестовачке бање и упознао нас је са Јанком, који се не боји ни медведа ни гуја, али се љуто страши од гробља. И др. Казбулбуц је принео „Политику, шалозбавну цртину наших дана“, за коју бисмо могли рећи „опет то, али мало друкчије“. Кад се једанпут, двапут па и трипут говори што о фрајла-Симкама, Фемкама и Ракилама, може још поднети и сматра се као „виц“, али кад се заокупи једно те једно, онда дође као мало, да простите и несносно. Др. М(иланко) Р. В(еселић) штампана је свој крајњи чланак „Још једна врлина“, у коме је врло лепо и сходно народном разумевању укратко разложио теорију права и дужности. „Доктор из унутрашњости“ је приповедно српском сељаку „Шта треба да ради у болести, док лекарска помоћ не стигне.“ К. П. је прибележио „На-

родне обичаје око оваца“, а одмах за тим штампане су мудре изреке свију народа и времена“. На крају је штампао уредник „Смиљевца“ писмо Љубе Ненадовића, у ком Љуба у скромности својој одбија од себе прославу педесете годишњице књижевног му рада. Ми се у свему у тој ствари слажемо са уредником „Смиљевца“, т. ј. да треба достојно прославити тај знаменити догађај у нашој књижевности, и ако се Љуба у скромности својој устеже (као што читамо по новинама, Књижевна Заједница је већ одужила дуг свој и одржала „Ненадовићево вече“). После Ненадовићева писма проговорена је нека и о сликама у овом календару. Слика у „Смиљевцу“ има доста. Уз народне песме („Бој на Чокешини“ и „Бој на Салашу“) додате су уз сваку по две илустрације Тителбахове, и то са тако рђавом техником, да из њих човек не зна крена имена. Донео је „Смиљевац“ и ликове неких наших знаменитих људи, као Косте Протића, Милутина Илића, Ђоке Поповића-Даничара, Николе Тесле, Јанка Веселиновића, Милована Глишића, Војислава, Милоша Цветића, Светозара Гавриловића и др. Све ове слике не могу се баш похвалити својом техничком израдом, но да ако до године буде савршенија, као што нам то обећава уредништво „Смиљевца“. — Прѣјемо дакле целу садржину „Смиљевца“ и сад на крају можемо рећи, да је овај календар добар. Као што смо већ споменули, има неких ствари у њему, које не подносе у календар, али ће се ваљда г. Пера Тодоровић постарати, да до године и то поправи и кад још уз то дође боља техничка израда слика, „Смиљевац“ ће онда бити савршен календар. Ј.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ

± „Српски Глас“, орган српске странке у Далмацији, који улази већ у своју четрнаесту годину а уз праву своју сврху намењује особиту пажњу и подлиску свом, приказујући међу осталим и оцењујући све побоље српске књиге, што изађу, доноси у подлиску занимљиве белешке с пута: „Кроз славенске земље“. Изашло је до сада дванаест описа, у петнаест бројева. Описи су почели излазити још прошле године, па су прекинути, и сад се вјестављају. Ова писма „Кроз славенске земље“ у „Српском Гласу“ пише његов уредник. Писац ових црта с пута „Кроз славенске земље“ оставио се највише у Чешкој. Видјећемо, када ће изаћи и куда ће окренути. До сад можемо тврдити, да су описи занимљиви и врло поучни. Уредник „Српског Гласа“ изнизао нам је у кратко сву историју чешкога народа, истичући особито Хусово доба, све верске, народне и политичке борбе у Чешкој, од најстаријих времена до нашега доба.

У најновијој свесци „Просветног Гласника“ штампан је П. С. Срећковића одговор Флоринскоме као писцу и Ст. Новаковићу као преводнику критике на други део „Историје срп. народа“.

У првом броју „Ljubljanskog Zvon“-а оцењује др. Облак Вондраков рад: *Altöslövenische Studien*.

САДРЖАЈ: Песништво: Срицу. Ној. Утеха у сузама. Пошљедњи Вурић. Мати Ивана Тургењева. — Поука: Лисник или лишњак. Службено дописивање Плинија млађег и Трајана. — Књижевност: Прилози српском рјечнику. — Ковчежић: Књижевни прикази. Књижевне белешке. Читуља. Поправка.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. за по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву претплата књижари Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожња у Београд, где

Издаје књижара Луке Јоцића.

Штампарија дра Павловића и Јоцића у Новом

Матица Словеначка издала је — како јавља „Ljubljanski Zvon“ — за г. 1892. ове књиге: *Slovenska zemlja od Rutarja; Z ognjem in mečem* (седма свеска забавних књижица) и „*Letopis Matice Slovenske*“. Осим других ствари у њему је расправа дра Мурка: *Enklitike v slovensčini* и др. Стреклеа: *Iz besednega zaklada narodovega*. Осим тога штампана је И. Томића: *Bibliografija slovenska*

± У 39 и 40 броју листа „Magyar ifjúság“ од прошле године изашла је приповетка Л. К. Лазаревића „Први пут с оцем на јутрењу“ у преводу Ђене Таборија а под насловом „Az első hajnali mise“.

△ „Obzor“ у 4 свом броју од ове године у рубрици „Prosvjeta“ јавља, да је од „нашег земљака“ С. Јуринића у Софији изишла књига „Ocjena djela Makedonien und Alt-Serbien“. „Obzor“ нам наводи читав један пасус из те оцене и из тог пасуса сазнајемо, како дише Јуринић наспрам македонског питања. Македонци су — разуме се — Бугари, а „... spomenuto djelo Gopčevića nema nikakve znanstvene vrijednosti već pripada u vrst onih djela, koja se pišu u svrhu, da se svakim mogućim načinom nepravedne težnje predoče pravednima, neistina istinom“. Да сами из сопственога искуства познајемо прилике у Македонији, ми бисмо у том погледу имали свој самосталан суд; овако пак морамо те прилике учити из књига. Но ето, књиге се у том питању тако рећи дијаметрално разликују и у том случају ми ћемо увек пре поверовати капацитету Гоичевићу него Јуринићу, за кога чујемо тек сад први пут. А кад уз то још узмемо у обзир још и то, да нам та Јуринићева „Ocjena“ долази из Софије, тим пре се морамо држати Гоичевића.

± О. Карићевеј „Србији“ проговори и мађарска штампа. „Budapesti Szemle“, периодични мађарски часопис, у својој 182—183. свесци доноси из пера Анталтола Ходинке доста велик извод из Карићеве „Србије“ и тако мађарски читаолачки свет упозна с овим делом а тако и с краљевином Србијом. О овом је било говора у „Одјеку“, бр. 271. (од прошле године) у овешем чланку „Србија Г. В. Карића у мађарској књижевности“. — Довијајемо, да Карић штампана нешто налик „Србије“ о „Старој Србији“! Дело ће бити јануара већ готово, а красиће га лепе слике.

ЧИТУЉА

Фердинанд Кикерец, хрватски сликар, умро је пре десетак дана у Загребу у 46. години свога века. Кикерец је и из наше историје и из нашег живота узимао предмете за своје слике („Косовка девојка“, „Марко Краљевић и његов Шарац“, „Црногорски гуслар“) а у дому дра Лазе Станојевића има Кикерецова икона, на којој је приказан свети Ђурађ на коњу. Ту икону описао је Милан Савић у 34. броју „Стражилова“ од године 1885.

ПОПРАВКА.

У прошломе броју „Стражилова“ у читуљи Јовану Гоичевићу стоји на једном месту: „као ђак Вука и Даничића“, а треба да стоји: „као ђак Вука и Мисловића и саврзбеник Даничића“.